

УДК 371.134:793.3(07)

С. В. Куценко

Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХОРЕОГРАФІЇ ЯК ГАРАНТ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ

У статті розглядається формування педагогічної майстерності як однієї з провідних складових ефективності професійної підготовки майбутніх учителів хореографічного мистецтва з високим рівнем творчого потенціалу в освітньому середовищі вищого навчального закладу. На основі психолого-педагогічних наукових розвідок автором визначено компоненти педагогічної майстерності майбутнього вчителя хореографії (професійна компетентність, особисті якості, педагогічна техніка, педагогічний такт, педагогічна творчість, гуманістична спрямованість, культура спілкування, педагогічні здібності). Запропоновано низку педагогічних ситуацій, спрямованих на розвиток педагогічної майстерності з метою формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії.

Ключові слова: майбутній вчитель хореографії, професійна підготовка, творчий потенціал, педагогічна майстерність, педагогічні ситуації.

Постановка проблеми. В останні роки у психолого-педагогічній науці й виховній практиці стрімко зростає інтерес до питань формування творчого потенціалу та професійної креативності майбутніх учителів хореографічного мистецтва як однієї з найважливіших сфер освітньої політики нашої держави. Ключем до вирішення цієї глобальної проблеми є система вищої освіти, покликана уникнути девальвації мистецької педагогіки. Вищий навчальний заклад, будучи парадигмою розвитку та важливим інститутом соціалізації, зорієнтований на становлення й виховання високоосвіченої творчої особистості, здатної керувати прогресом розвитку самого суспільства.

Аналіз актуальних досліджень. Творчий потенціал у структурі професійної компетентності відображає творчі досягнення педагога на різних етапах його діяльності (В. Загвязинський, В. Кан-Калік,

М. Кашапов, Н. Кузьміна, Ю. Кулюткін, Л. Мітіна) та розуміється як здатність до створення нових професійних результатів (Б. Ананьєв, В. Андрєєв, Л. Андрощук, З. Байгільдіна, В. Барко, В. Клименко, М. Лазарєв, В. Риндак, В. Роменець, Р. Серьожникова, О. Чаплигін та ін.) за рахунок реалізації креативних здібностей особистості.

Згідно з дослідженнями провідних науковців, характеристиками творчого продукту педагогічної діяльності вчителя є: оригінальність, новизна, корисність прийнятих рішень, а також у цілому продуктивність педагогічної діяльності, що виражається в її оптимальній організації. У зв'язку з цим виявляється принципова суперечність між діючою системою професійної підготовки педагогів-хореографів (орієнтованої переважно на формування спеціальних знань, алгоритмів дій, відпрацьованих технологій) і необхідністю її трансформації та актуалізації від аморфних до сучасних вимог суспільного запиту.

Мета статті полягає в обґрунтуванні впливу педагогічної майстерності майбутнього вчителя хореографії на ефективність процесу формування його творчого потенціалу.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні домінуючою стає освітня ідея в тому, що студентська молодь є значним прошарком нашого суспільства, що визначає рівень його творчого потенціалу. Унаслідок узагальнення філософських, психолого-педагогічних наукових досліджень визначаємо творчий потенціал особистості як сукупність нереалізованих, але наявних у людини якостей і здібностей, які визначають нові шляхи творчого процесу, що ведуть до нестандартного бачення й оригінального вирішення проблем. Творчий потенціал майбутнього вчителя хореографії визначаємо як сукупність закладених від народження генетичних і фізіологічних особливостей, внутрішньої творчої енергії, які забезпечують позитивний вплив на якість результату хореографічної діяльності [5, 28].

Однією з провідних складових ефективності професійної підготовки майбутніх учителів хореографічного мистецтва з високим рівнем творчого потенціалу є формування педагогічної майстерності студента. Питання педагогічної майстерності вчителя завжди було предметом пильної уваги провідних педагогів (Ю. Азаров, І. Зязюн, В. Кан-Калік, Я. Коменський, А. Макаренко, М. Нікандров, С. Сисоєва, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.).

Розділяємо думку С. Сисоєвої в тому, що творчість є обов'язковою умовою майстерності. Педагогічна майстерність учителя формується й удосконалюється на основі його творчої активності, пошуково-

перетворювальної діяльності в навчально-виховному процесі. Саме тому творчий учитель може ще не встигнути стати майстром, але необхідною умовою руху до педагогічної майстерності є його творчість. Педагогічна майстерність розглядається як досконале, творче виконання вчителем професійних функцій на рівні мистецтва, результатом чого є створення оптимальних соціально-психологічних умов для становлення особистості кожного учня, забезпечення високого рівня інтелектуального розвитку, виховання кращих моральних якостей, духовного збагачення школярів [7, 106].

Педагогічна майстерність характеризується педагогічною діяльністю високого рівня. Критеріями педагогічної майстерності педагога виступають такі ознаки його діяльності: гуманність, науковість, педагогічна доцільність, оптимальний характер, результативність, демократичність, творчість. Педагогічна майстерність ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді. Необхідними умовами педагогічної майстерності є гуманістична позиція педагога та професійно значимі особистісні риси та якості [2, 251].

Спираючись на значні психолого-педагогічні наукові розвідки [1; 3; 4; 6; 7;], вважаємо, що компонентами педагогічної майстерності майбутнього вчителя хореографії є:

- професійна компетентність (наявність загальних психолого-педагогічних знань, принципів, форм, методів навчання й виховання, здатність до якісного підбору навчального матеріалу, рівень майстерності володіння ним, технологіями його подачі, комунікабельність, об'єктивність, педагогічна взаємодія, педагогічне передбачення, педагогічна позиція);
- особисті якості (світогляд, моральна вихованість, широкий кругозір та ерудиція, духовна культура, оптимізм, емоційний самоконтроль, витримка, наполегливість, емпатія, дисциплінованість);
- педагогічна техніка (комплекс умінь і навичок, що сприяють ефективності результатів навчання й виховання студентів (міміка, жести, мовлення, спілкування, емоційний контроль, артистичність);
- педагогічний такт (уміння висловлюватися прийнятним тоном, повага й вимогливість, стиль спілкування із студентами, співробітниками);
- педагогічна творчість (уміння швидко й ефективно підбирати та застосовувати в освітньому процесі різноманітні форми, засоби й методи педагогічного впливу на учня з орієнтацією на результат творчого рівня);

– гуманістична спрямованість (визначальна характеристика майстерності педагога, що передбачає спрямованість на особистість іншої людини та проявляється в гомоцентричному ставленні до вихованців. Гуманістичне спрямування освітнього процесу студентів-хореографів передбачає використання хореографічних творів, що естетично інтерпретують людське в людині);

– культура спілкування (майстерне володіння мовленням, уміння точно, ясно, образно, емоційно й доступно для дітей різних вікових категорій висловлювати власні думки, оскільки всі педагогічні задуми, цілі й завдання реалізуються в педагогічній взаємодії педагога з вихованцями);

– педагогічні здібності (особливі якості особистості педагога, що забезпечують ефективність і успішність педагогічної діяльності).

Вважаємо, що ефективність формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя хореографії залежить від низки факторів, серед яких: бажання розвиватися; творча активність особистості як усвідомлений і керований процес; цілеспрямованість і здатність до постановки пріоритетних цілей, планування й передбачення результатів діяльності; адекватна самооцінка; наявність сприятливого професійно-педагогічного середовища.

З метою формування педагогічної майстерності майбутніх учителів хореографії доцільним буде використання педагогічних ситуацій на заняттях.

Педагогічну ситуацію можна вважати найвагомішою ознакою освітнього процесу. Відомо, що його результат становить формування свідомості особистості, змістом якої є, передусім, об'єкти або сторони її пізнавальної діяльності. Адже формуючись у діяльності, свідомість і виявляється в діяльності. А відтак для розвитку особистості потрібно створення педагогічних ситуацій, які вимагають від неї відповідних видів активних дій і у такий спосіб забезпечують процес виявлення та формування бажаних якостей [6, 75].

Як показує практика, ефективними для процесу формування педагогічної майстерності майбутнього педагога-хореографа є такі педагогічні ситуації, як: «Неслухняні діти», «Заміна вчителя», «Травматизм на уроці», «Хочу високу оцінку», «Таємнича оцінка в журналі» та ін., які були розроблені та успішно апробовані в навчальному процесі студентів напряму підготовки «Хореографія» на базі факультету мистецтв Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Ситуація 1. «Неслухняні діти».

Після початку заняття діти (студенти, які отримали завдання грати роль дітей) навмисно перешкоджають проведенню заняття (розмовляють між собою, придумують причини, чому вони не можуть займатися, відволікаються за найпершої нагоди). Завдання «обраного» педагога полягає в підборі варіантів дій і вчинків, спрямованих на вирішення створеної проблеми не піддаючи сумніву загальноприйнятих норм педагога (педагогічний такт, морально-вольові якості, авторитет учителя, витримка, терпіння тощо).

Ситуація 2. «Заміна вчителя».

Так склалися умови, що Ви заміняєте хворого вчителя в чужому класі. Після початку уроку, клас важко піддається управлінню та практично не реагує на Вас. Завдання «обраного» педагога полягає у знаходженні адекватного виходу з проблеми, налаштуванні класу на продуктивну діяльність і досягнення мети уроку.

Ситуація 3. «Травматизм на уроці».

Під час чергового заняття один з учнів (який займається всім, крім того, що пропонує вчитель) травмує ногу й у всьому звинувачує педагога, ніби той не доглядив, що він неправильно виконував завдання. Завдання «обраного» педагога полягає у знаходженні адекватного виходу із ситуації, не поставивши під сумнів свого професіоналізму перед усіма учасниками навчально-виховного процесу.

Ситуація 4. «Хочу високу оцінку».

У результаті чергового заняття один з учнів висловлює свою незадоволеність оцінкою аргументуючи тим, що заслуговує на кращу. Завдання «обраного» педагога полягає у знаходженні пояснення свого вчинку, виходу із ситуації так, щоб не відбити бажання учня до навчання, а також мотивуванні інших дітей у класі на підвищення рівня своєї танцювальної майстерності.

Ситуація 5. «Таємнича оцінка у журналі».

Розпочинаючи свій урок, учитель перевіряє присутність учнів класу за журналом і, дійшовши до одного з учнів він помічає оцінку, якої там бути не повинно. Таємнича «четвірка» з'явилася в журналі в учня, який ніколи не мав більше «3», і вчитель точно запам'ятав би, якби це він її поставив. Завдання «обраного» педагога полягає у вирішенні проблемної ситуації таким чином, аби не образити учня, що підозрюється у скоєному, якщо він дійсно цього не робив.

Вирішуючи проблемні ситуації, студенти мали змогу перевтілюватись у роль учителя, взяти на себе відповідальність за хід навчально-виховного процесу та його результат. Наприклад, розігрування проблемної ситуації «Неслухняні діти»:

На занятті створюється атмосфера хаосу, діти відволікаються, не реагують на зауваження вчителя. Завдання студента: заспокоїти клас, досягти мети уроку.

Віктор О. Спроба 1.: *«Так, ану стали всі на свої місця, я сказав!»*.

Результат: реакції немає.

Спроба 2.: *«Я зараз виставлю всім двійки в журнал!»*.

Результат: реакції немає.

Спроба 3.: *«Сьогодні ми будемо подорожувати навколо світу! Хто зі мною? Приєднуйтеся!»*.

Результат: усі з піднесеним настроєм готові до подорожі.

У процесі проведення заняття студент, зрозумівши, який потрібно обрати підхід, утілюючись у роль педагога, на належному рівні проводив урок. При першій спробі дітей знову продовжити безлад, студент намагався знайти творчий підхід до вирішення проблеми. У результаті мети уроку було досягнуто. Вважаємо, що такі перевтілення сприяють розвитку творчих здібностей і педагогічної майстерності майбутніх учителів танцю, психологічно готують до виконання функцій педагога.

Створення проблемних педагогічних ситуацій можуть мати й інший зміст, але всі вони мають спрямовуватися на розвиток педагогічної майстерності, формування професійних якостей студента, здатності до творчості.

Ефективними для розвитку педагогічної майстерності виявилися педагогічні ситуації на основі педагогічної гри.

Педагогічна гра є імітацією реальної діяльності вчителя у штучно відтворених педагогічних ситуаціях; основним засобом відтворення реальних ситуацій взаємодії вчителя й учня в навчально-виховному процесі, коли учасники гри виконують ролі вчителя й учня. Основною метою педагогічної гри є формування в її учасників умінь реальної взаємодії з учнями, здатності реалізувати власні ідеї та проекти, передавати учням знання, оцінювати їхній рух, стимулювати діяльність. Загальна схема проведення педагогічної гри включає розробку конкретного завдання, яке вирішуватимуть її учасники; організацію процесу гри; підсумковий аналіз гри [2, 251–252]. Наприклад:

1. «Інтерв'ю з видатним діячем».

На початковому етапі завдання з усієї групи вибирається один студент, який має виконувати роль видатного діяча хореографічного мистецтва. Далі вибирається студент-співрозмовник. Усі інші стають учасниками глядацької зали і, за бажанням, мають можливість задавати запитання студентові, який виконує роль гостя.

2. «Я – видатний балетмейстер».

Завдання полягає у виборі з числа студентів учасника, який буде виконувати основне призначення творчого завдання, – роль видатного балетмейстера. Обраний студент має самостійно визначити, ким він хоче бути. На першому етапі завдання (знайомство) він має представити себе як провідного балетмейстера-постановника, який приїхав втілити свій черговий витвір мистецтва в реальність, довести до відома студентів найяскравіші події зі свого життєвого та творчого шляху.

На другому етапі завдання він має запропонувати студентам реалізувати його твір мистецтва в життя. Розповісти про обрану композицію (лібрето), підібрати музичний супровід. Можливо, це не буде композиційно завершений твір, але головне в цьому завданні сам підхід до його виконання. Заключним етапом творчого завдання є його аналіз з боку педагога й учасників.

3. «Я – педагог».

Завдання полягає в тому, що студент переймає на себе всі функції педагога. Перевтілюючись у роль викладача, він слідкує за правильністю виконання танцювальних елементів, створенням і передачею художнього образу, за необхідності, робить зауваження іншим студентам із ґрунтовним поясненням свого незадоволення. Протягом заняття можна передавати роль учителя й іншим студентам, дозволяти створювати власні комбінації тощо.

Критеріями оцінювання запропонованих педагогічних ситуацій є: ставлення до гри на етапі підготовки; прояв професійних знань, умінь і навичок; прояв професійних якостей; перевтілення в наставника; прояв і контроль морально-вольових якостей; доцільність зроблених зауважень; уміння оперувати лідерськими якостями; упевненість у процесі співрозмови; рівень володіння знаннями; уміння зацікавити співрозмовника; творчий підхід до виконання завдання; педагогічна майстерність; акторська майстерність.

Висновки. Отже, оволодіння педагогічною майстерністю майбутніми вчителями хореографічного мистецтва відкриває перед ними нові шляхи досягнення професіоналізму й компетентності у праці

педагога, формує та реалізує їхній творчий потенціал на високому рівні, дозволяє вирішувати завдання навчально-виховної роботи в умовах співдружності та співтворчості.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження вбачаємо в удосконаленні навчально-методичного забезпечення, розробці нових методичних матеріалів для ефективності процесу формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Азаров Ю. П. Искусство воспитывать : книга для учителя / Ю. П. Азаров. – М. : Просвещение, 1985. – 448 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 374 с.
3. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії : навч. посібник / І. А. Зязюн, Г. М. Сагач. – К. : Українсько-фінський інститут менеджменту, 1997 – 302 с.
4. Кан-Калик В. А. Педагогическое творчество / В. А. Кан-Калик, Н. Д. Никандров. – М. : Педагогика, 1990, – 144 с.
5. Куценко С. В. Формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії засобами народно-сценічного танцю : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 – Теорія і методика виховання / Куценко Сергій Володимирович ; Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. – Умань, 2015. – 315 с.
6. Рудницька О. П. Педагогіка : загальна та мистецька : навч. посібник / О. П. Рудницька. – К. : 2002. – 270 с.
7. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підручник / С. О. Сисоєва. – К. : Міленіум, 2006. – 344 с.

РЕЗЮМЕ

Куценко С. В. Педагогическое мастерство будущего учителя хореографии как гарант эффективности формирования творческого потенциала.

В статье рассматривается формирование педагогического мастерства как одной из ведущих составляющих эффективности профессиональной подготовки будущих учителей хореографического искусства с высоким уровнем творческого потенциала в образовательной среде вуза. На основе психолого-педагогических научных исследований, автором определены компоненты педагогического мастерства будущего

учителя хореографии (профессиональная компетентность, личностные качества, педагогическая техника, педагогический такт, педагогическое творчество, гуманистическая направленность, культура общения, педагогические способности). Предложен ряд педагогических ситуаций, направленных на развитие педагогического мастерства с целью формирования творческого потенциала будущего учителя хореографии.

Ключевые слова: *будущий учитель хореографии, профессиональная подготовка, творческий потенциал, педагогическое мастерство, педагогические ситуации.*

SUMMARY

Kutsenko S. Pedagogical mastery of the future teachers of choreography as a guarantor of the efficiency of formation of the creative potential.

The formation of pedagogical mastery as one of the leading components of the effectiveness of training future teachers of choreography with a high level of creativity in the educational environment of higher education is considered in the article.

The components of pedagogical mastery of the future teachers of choreography (professional competence, personal qualities, educational technology, pedagogical tact, pedagogical creativity, humanistic orientation, culture of communication, teaching ability) are defined by the author on the base of psycho-pedagogical scientific exploring.

For the author's ideological convictions, the efficiency of formation of the pedagogical mastery of future teachers of choreography depends on several factors, such as: the desire to evolve; creative activity of the personality as a conscious and controlled process; purposefulness and skill to setting the priority goals, planning and foreknowledge the results of activity; adequate self-esteem; a favorable professional pedagogical circumstance. A number of pedagogical situations aimed at developing the pedagogical mastery for the purpose of the formation of the creative potential of the future teacher of choreography are proposed and the criteria for their evaluation are defined.

From the point of the author's view the acquirement of pedagogical mastery of the future teachers of choreography opens before them the new ways of achievement their professionalism and competence in the teacher's work, forms and realizes their creativity potential at the high level, allows to decide the tasks of educational work in the conditions of cooperation and co-creation.

Key words: *a future teacher of choreography, professional training, creativity potential, pedagogical mastery, pedagogical situations.*